

Over verantwoordelijkheid

De laatste maanden kregen ‘de commandant’ en zijn of haar verantwoordelijkheden weer langs diverse wegen aandacht. Daarbij ging het zowel om gebeurtenissen tijdens de operationele inzet als in – zoals dat heet – de ‘vredessituatie’. Wat betreft het eerste gaat het om de inzet in Irak en om vragen rond de verantwoordelijkheid van commandanten voor zaken die speelden in Srebrenica en Uruzgan. In het tweede geval gaat het om gebeurtenissen op de Nederlandse Defensieacademie, de NLDA.

Irak speelde tussen 2003 en 2005. Gedurende meer dan twintig maanden leverden Nederlandse troepen een bijdrage aan de *Stabilisation Force in Iraq* (SFIR). Het was een complexe missie, die zweefde tussen vredeshandhaving en bezetting. In het zojuist verschenen boek *Missie in Al Muthanna* schetsen de auteurs het verloop van deze crisisbeheersingsoperatie en het ontstaan van een *Dutch Touch*. Zij schetsen ook hoe commandanten door de taak en de omstandigheden moesten zoeken naar de grenzen van mandaat en *Rules of Engagement*.¹

De kwesties rond Srebrenica en Uruzgan hebben gemeen dat ze, net als Irak, plaatsvonden bij de uitvoering van operaties. De val van Srebrenica speelde in juni 1995. Dutchbat III opereerde daar onder de vlag van de Verenigde Naties. Het incident in Uruzgan speelde bij de Nederlandse Task Force Uruzgan in 2008. De operaties werden daar geleid door ISAF. Beide operationele kwesties verschillen op een aantal punten. De gebeurtenissen in Srebrenica,

het verloren gaan van het *safe area* waar de Nederlanders opereerden en de daarop volgende dood van duizenden moslim-mannen, leidden tot diverse onderzoeken, onder meer van het Nederlandse Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) en uiteindelijk zelfs tot het aftreden van het paarse kabinet Kok-II. Binnen de genocide die in Srebrenica plaatsvond voltrokken zich vele individuele drama’s. Eén was dat van de tolk Hasan Nuhanovic. Het NIOD geeft aan dat de toenmalige plaatsvervangend bataljonscommandant om bepaalde redenen weigerde om de broer van Hasan op de lijst te zetten van mensen die met het bataljon de enclave verlaten mochten. De vader kreeg die toestemming wel, maar hij koos voor zijn familie en is, samen met zijn zoon, gedood, terwijl ook zijn echtgenote is omgekomen.² De bataljonscommandant, zijn plaatsvervanger en de personeelsofficier worden (opnieuw) ter verantwoording geroepen. De tolk beschuldigt hen van medeplichtigheid aan een oorlogsmisdrijf.

De kwestie in Uruzgan betreft een geval van *blue on blue*: tijdens gevechtsacties tussen Nederlandse militairen en Talibanstrijders werden twee Nederlandse militairen door eigen vuur gedood. Het is de nachtmerrie van ouders dat hun zoon of dochter gewond raakt of gedood wordt, zeker als dat ook nog eens door eigen vuur gebeurt. Commandanten leven met het bittere besef dat gewapend geweld tot slachtoffers kan leiden. Ze weten dat in dergelijke omstandigheden allerlei vormen van frictie van invloed zijn; ze beseffen dat ze bij alle beslissingen afhankelijk zijn van wat ze weten of denken te weten en de betrouwbaarheid van de informatie. Hun nachtmerrie

¹ Thijs Brocades Zaalberg en Arthur ten Cate, *Missie in Al Muthanna. De Nederlandse krijgsmacht in Irak 2003-2005* (Amsterdam, Uitgeverij Boom, 2010).

² ‘Srebrenica, een ‘veilig’ gebied’, NIOD, Amsterdam, z.j., deel III, blz. 3158.

is dat er slachtoffers vallen die vermijdbaar waren geweest of dat militairen door eigen vuur vallen. De ouders van de in Uruzgan gedode militairen willen via de Militaire Kamer van het Gerechtshof in Arnhem meer duidelijkheid rond de verantwoordelijkheden van de betrokkenen. Hun immense pijn laat onverlet dat ook anderen door het gebeuren met pijn werden en worden geconfronteerd. Hier wordt een commandant rechtstreeks aangesproken op zijn verantwoordelijkheid. Maar wat heeft dit alles te maken met de gebeurtenissen op de NLDA?

De media maakten onlangs melding van een aantal incidenten in de omgang met individuele cursisten. Niet alleen collega-cursisten, maar ook leidinggevendenden binnen de Koninklijke Militaire Academie (KMA) en het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) zouden daarbij betrokken zijn geweest. Werkelijke incidenten zijn steeds te betreuren. Het spreekt vanzelf dat leidinggevendenden overal, maar zeker juist op de NLDA, een voorbeeldfunctie hebben te vervullen. Het is verder helder dat iets niet automatisch waar of feit is omdat het in de media naar voren wordt gebracht. De Commandant NLDA is uiteindelijk het gezicht, de eindverantwoordelijke en het ultieme voorbeeld voor wie er werkt of wordt opgeleid. Er liggen de nieuw aangetreden commandant de nodige uitdagingen te wachten. Daar passen twee kanttekeningen bij. Elke medewerker van Defensie dient zich er van bewust te zijn dat verkeerd gedrag niet alleen anderen kan schaden, maar dat er meer aan de orde is. Verkeerd gedrag slaat terug op de organisatie waarvan hij of zij deel uitmaakt, zelfs op de totale krijgsmacht. De tweede kanttekening is dat anders dan bij

de eerder genoemde gebeurtenissen, de verantwoordelijkheid van de commandant niet publiekelijk aan de orde is. Het is de minister van Defensie die uiteindelijk de Kamer informeert en verantwoording aan het parlement aflegt. Dat is in dit geval ook gedaan. De feiten, de nuances en de bredere context die daarbij aan de orde zijn gesteld klonken in diezelfde media slechts marginaal door.

Commandanten en andere leidinggevendenden moeten in twee totaal verschillende werelden kunnen functioneren. De eerste is die van 'alledag'. Ook daar gaat het om verantwoordelijkheden, bevoegdheden en verantwoording afleggen. Maar tegelijkertijd staat die wereld mijlenver van die andere werkelijkheid: de omstandigheden van inzet en optreden. Daarbij kunnen levens op het spel staan. Daarbij speelt verantwoordelijkheid elk uur, elke dag en zeven dagen per week. Daar rust de totale last op de schouders van een commandant. Tegelijkertijd is het nu juist de uitdaging van het commandant-zijn waarom de meeste officieren voor het militaire beroep hebben gekozen. Op de NLDA mag geen water in de wijn worden gedaan als het gaat om professionaliteit, waarden en normen. Verantwoording aangaan en verantwoording afleggen dienen als een rode draad door de opleidingen te lopen. Leidinggevendenden dienen dat uit te dragen. De hiervoor genoemde operaties en kwesties laten zien dat elke (aanstaande) commandant zich ervan bewust moet zijn dat de taak vele uitdagingen, soms grote voldoening en soms intense pijn kan brengen; dat verantwoordelijkheid zwaar kan zijn en uiteindelijk helemaal alleen moet worden gedragen. Zo simpel ligt de waarheid voor 'de commandant'. ■